

MITROPOLIA OLTENIEI

REVISTA

ARHIEPISCOPIEI CRAIOVEI,
ARHIEPISCOPIEI RÂMNICULUI,
EPISCOPIEI SEVERINULUI ȘI STREHAI EI,
EPISCOPIEI SLATINEI ȘI ROMANAȚILOR
ȘI
A FACULTĂȚII DE TEOLOGIE - CRAIOVA

ANUL LXIX (821-824), NR. 5-8, MAI-AUGUST, 2017

EDITURA MITROPOLIA OLTENIEI
CRAIOVA
ISSN 1013-4239

Sfinții Trei Ierarhi - mărturisitori ai Adevărului Înomenit peste veacuri¹

Pr. Lect. Univ. Dr. IONIȚĂ APOSTOLACHE²

Cuvinte cheie: *mărturisire, Sfinții Trei Ierarhi, secularizare, activitate socială*

Keywords: *witnesses, Three Holy Hierarchs, secularization, social activity*

În ceasuri de grea încercare, mărturisirea Adevărului Întrupat a fost logica în care Biserica Mântuitorului Hristos a stăruit nebiruită înaintea deșertăciunilor lumii și încercărilor celui viclean. Aproape în fiecare secol au existat voci potrivnice, căutând să tăgăduiască Adevărul, să amăgească rațiunile slabe și să le ducă departe de adevărata cunoaștere. Renașterea a încercat să răzbească prin trendul autonomiei, comunismul prin pluralismul depersonalizant, ateismul prin indiferență și izolare de spiritul comunitar și, nu în cele din urmă, secularismul care încearcă să subsumeze pe toate cele anterior amintite. Dincolo de toate acestea, Biserica, ca „Trup Tainic al Domnului”, a rămas singura realitate veșnică și incontestabil unica resursă viabilă a sufletului omenesc, însetat după cunoașterea Creatorului său. Astăzi, spiritul apostolic și mărturisitor al Bisericii nu s-a stins. De aceea, aidoma primelor veacuri creștine, ne aducem aminte de cuvintele Mântuitorului Hristos, Care spune că „*oricine va mărturisi pentru Mine înaintea oamenilor, mărturisi-voi și Eu pentru el înaintea Tatălui Meu, Care este în ceruri. Iar de cel ce se va lepăda de Mine înaintea oamenilor și Eu Mă voi lepăda de el înaintea Tatălui Meu, Care este în ceruri*” (Mt. 10, 32-33). Pentru a duce mai departe această datorie și pentru a pecetlui acest crez în inimile credincioșilor, trebuie să căutăm mai mult la pilda înaintașilor, cum ne învață Sfântul Apostol Pavel: „*Aduceți-vă aminte de mai-marii voștri, care v-au grăit vouă cuvântul lui Dumnezeu; priviți cu luare aminte cum și-au încheiat viața și urmați-le credința*” (Evr. 13, 7).

Viețuitori în primele veacuri creștine, Sfinții Trei Ierarhi Vasile cel Mare, Grigorie Teologul și Ioan Gură de Aur, aduc astăzi la noi, în ceas de aleasă prăznuire, mireasma harului dumnezeiesc, împărtășindu-ne nemijlocit ca niște dascăli frumusețea învățăturilor celor de Dumnezeu înțelepțite.

¹ Prelegere susținută în Aula „Mitropolit Nestor Vornicescu” a Centrului de restaurare, conservare și vizualizare din Craiova la 30 ianuarie 2017, de Praznicul Sfinților Trei Ierarhi, ocrotitorii Facultății de Teologie din Craiova.

² Universitatea din Craiova, Facultatea de Teologie Ortodoxă.

Pentru aceasta, după cum este obiceiul în școala noastră de teologie, vom încerca să laudăm împărtășirea lor cea sfântă, mulțumind Părintelui Ceresc pentru toate darurile sale cele bogate pe care le revarsă în toată vremea asupra-ne.

Stâlpi ai Bisericii, alăute duhovnicești, făclii minunate ale credinței, exemple vii de slujire, smerenie și rugăciune, dar mai ales mărturisitori neobosiți ai Preasfintei Treimi în lume, acești trei Sfinții Ierarhi ai Bisericii noastre, „*au dus o luptă aprigă contra ereticilor de tot felul*” și „*au scăpat Biserica de primejdia fărâmițării și a degenerării ei într-un conglomerat de secte*”. De aceea, pentru fiecare dintre ei, Biserica a rânduit numiri și atribute potrivite, așezând la loc de mare cinste învățăturile pe care ni le-au lăsat ca moștenire peste veacuri. Despre Sfântul Grigorie s-a spus că este „*simbolul înaltei științe teologice*”. Sfântul Vasile a fost însemnat cu darul „*energiei și acțiunii organizatorice*”, iar Sfântul Ioan Gură de Aur a fost privit ca „*exemplu al râvnii mistuitoare, în cuvânt și faptă, pentru schimbarea societății omenești*”.³ Fiecare în parte și toți trei laolaltă au adus ce era mai de preț din prisosul darurilor lor, așezând în vistieria Bisericii o moștenire greu de egalat. Rămâne astfel ușor de bănuț „de ce arsenal științific, de câtă pătrundere, de cât tact trebuiau să dea dovadă acești misionari pentru a răpune savanta mașină de luptă a ereticilor” sau pentru a năruți pornirile și zădărniciia păgânismului. Astăzi, îi chem din nou în sprijin, de data aceasta ca printr-înșii să facem mărturisire împotriva ateismului, a globalizării, consumismului, nepăsării sau autonomiei raționale. *Exemplele Sfinților Trei Ierarhi*, pline de trăire duhovnicească, de rugăciune și învățătură teologică, s-au înveșnicit în timpul mântuirii noastre, devenind vii și lucrătoare și arătându-ne urcușul permanent spre „*împărtășirea mai adevărată cu Mântuitorul Hristos în „ziua cea neînserată a Împărăției Sale*”.

Unul dintre cele mai importante aspecte ale actului de mărturisire, împlinit de Sfinții Trei Ierarhi în cuprinsul viețuirii lor pământești, a fost legat de măiestrita împletire a *dialogului dintre teologie și cultură*. Fiecare în parte a asimilat și a înțeles valoarea învățăturile laice, așezându-le în rânduiala etosului bisericesc. „Nu s-a pus niciodată problema adaptării teologiei la știința timpului, iar când «*cei din afară*» - cum spune Sf. Vasile cel Mare, au pus această problemă, această abordare a născut în mod constant erezii”.⁴ Astfel, deasupra laurilor înțelepciunii, Sfinții Trei Ierarhi au așezat filosofia smereniei și cumpătarea, și din retorica măiestrită a

³ Pr. prof. IOAN GH. COMAN, *Idei misionare, pastorale și sociale, înnoitoare la Sfinții Trei Ierarhi*, în Rev. „ST”, nr. 1-2/1951, p. 100-101.

⁴ Pr. lect. dr. TACHE STEREA, *Actualitatea gândirii teologice a Sfinților Trei Ierarhi la sfârșit de mileniu*, în Rev. ST, nr. 1-2/1999, p. 133.

cuvintelor celor multe și fără de vlagă au rânduit discursul doctrinar al Bisericii, lămurind astfel primele coordonate ale învățăturilor de credință ortodoxă.

Sfântul Vasile cel Mare - „darul energiei și acțiunii organizatorice”

Primul în triada Părinților este amintit Sfântul Vasile cel Mare. „Născut într-o familie renumită prin alese virtuți și în primul rând prin evlavie – familie care a dăruit Bisericii noastre cinci monahi, trei episcopi și șase sfinți – Sfântul Vasile moștenea cu deosebire înclinațiile duhovnicești. De la mama sa, Sf. Emilia, și de la sora sa, Sf. Macrina cea tânără, primise încă din fragedă copilărie îndrumările cele mai atente pentru o viață desăvârșită morală, îndemnul neîncetat de a urma întru totul cuvântul Domnului, de a-și dezrădăcina din cugetul și din inima sa orice pornire către păcat, cultivând în loc florile virtuții creștine”.⁵ Lucrarea sa mărturisitoare este una extrem de complexă, împletind cu măiestrie acuratețea unei teologii de înaltă ținută academică, trăirea mistică a experienței monahale și nu în ultimul rând spiritul practic al unei filantropii sociale dedicată exclusiv celor săraci. Despre această ultimă preocupare a sa ne vom opri în acele ce urmează.

După alegerea sa în scaunul de episcop al Bisericii din Cezareea Capadociei, Sfântul Vasile cel Mare a adus în slujba credincioșilor săi toată agoniseala pe care o dobândise în școlile unde se pregătise, dar și din tumultul trăirii sale interioare. El reușește să redea prin cuvântările și omiliile sale demnitatea omului pe care timpul și societatea îl făcuseră sclav. Fie el robit de patima argintului sau subjugat de lanțurile sărăciei, omul din teologia Marelui Capadocian este călăuzit prin dojană sau vorbă bună către Mântuitorul Hristos. Pentru a modela societatea timpului, Sfântul Vasile, fie înfierează prin cuvânt patimile existente (ca de exemplu Omiliile: *Despre lăcomie, Către cei bogăți, Contra luxului, Împotriva cămătarilor* etc.), fie mângâie prin îndemnuri părințești sufletele întristate ale celor necăjiți (Omiliile: *Ia aminte la tine însuși, Despre mulțumire, Despre credință, Despre smerenie* etc.).

Vindecarea acestor răni necesita o concretizare a cuvântul în faptă. Pentru aceasta Sfântul Vasile a organizat în apropierea Cezareei numeroase instituții de binefacere socială: azile de bătrâni, ospătării, case de reeducare, spitale și chiar școli de pregătire profesională. Toate așezămintele ridicate au primit denumirea de **Vasiliade**, fiind locul în care oamenii, indiferent de crez sau de condiția lor socială, erau tratați la fel. Acest complex filantropic a devenit treptat un adevărat oraș al iubirii și al milei creștine.

⁵ †NESTOR VORNICESCU, Mitropolitul Olteniei, *Aspecte ale desăvârșirii creștine în viața și opera Sfântului Vasile cel Mare*, în Rev. Ortodoxia, nr. 4/1978, p. 605-606.

Una din bolile grave ale societății la care face deseori referire Sfântul Vasile este *bogăția*. În *Omilia adresată celor bogăți*, ierarhul capadocian condamnă reaua ei întrebuintare: „*Ce vei răspunde Judecătorului, tu, care-ți îmbraci pereții caselor, dar nu îmbraci pe om, tu care împodobești caii, dar treci cu vederea pe fratele îmbrăcat în zdrențe, tu, care lași grâul de putrezește, dar nu hrănești flămânda, tu, care îngropi aurul, dar disprețuiești pe cel sugrumat de sărăcie?*”⁶

În strânsă legătură cu bogăția stă *patima lăcomiei*. În acest sens, Sfântul Vasile cel Mare arată că omul nu este decât un administrator al bunurilor pe care le primește de la Dumnezeu: „*Tu ești răpitor însușindu-ți cele ce ai primit spre administrare? Sau cel care dezbracă pe cel îmbrăcat nu se numește borfaș, iar cel care nu îmbracă pe cel gol deși poate să facă asta, este vrednic oare de alt nume? Dacă se numește hoț cel care ia haina cuiva, ce nume să dea celui care putând să îmbrace pe fratele său gol deși poate să facă aceasta, n-a făcut-o? Pâinea pe care o ții tu este a celui flămând, haina pe care o ții în dulap este a celui gol, încălțăminte care putrezește la tine este a celui desculț, argintul pe care-l ții îngropat este al celui sărac*”.⁷ La toate aceste întrebări Marele Capadocian oferă următoarea soluție: „*Dacă fiecare ar lua numai cât are nevoie, iar plusul l-ar lăsa celui lipsit, n-ar mai fi nici bogat, nici sărac. N-ai ieșit gol din pânțele! Și nu te vei întoarce gol în pământ! De unde sunt deci cele ce le ai acum? De vei să zic că de la soartă, ești fără Dumnezeu, recunoscând pe Cel ce te-a creat și nerecunoscător Celui ce ți-a dat, iar de spui că sunt de la Dumnezeu, spune motivul pentru care le-ai primit. Nu cumva este oare nedrept Dumnezeu neîmpărțindu-ne egal cele necesare traiului? Pentru ce ești tu bogat, iar celălalt sărac?*”⁸

Utilitatea bogăției are la Sfântul Vasile un singur sens: acela de a-i ajuta pe cei săraci. Acest fapt constituie chiar subiectul acțiunilor sale sociale. Măsura milosteniei se leagă la Sfântul Ierarh de două condiții foarte importante: pe de o parte, de nevoile celui sărac, iar pe de alta, de dorința celui bogat de a ajuta. Sfântul Vasile nu precizează cu cât anume trebuie să ajuți. Nu există o măsură cu care se poate cântări fapta de caritate, iar cel care o păstrează, nu trebuie socotit avar ci darnic față de toți. Totuși, în anumite împrejurări, sfântul pare a sugera și o normă precisă în această privință: „*Tu ești sărac! Un altul este mai sărac decât tine. Tu ai pâine pentru zece zile, el nu are decât pentru o zi. Fă parte în chip darnic din prisosul tău celui ce nu are nimic. Nu sacrifică salvarea tuturor interesului*

⁶ SFÂNTUL VASILE CEL MARE, *Omilii și cuvântări*, traducere din limba greacă veche și note de pr. prof. Dumitru Fecioru, Ed. IBMBOR București, 2004, p.112.

⁷ IBIDEM, p. 103.

⁸ IBIDEM.

tău personal".⁹ Asistența socială la Sfântul Vasile cel Mare trece dincolo de prisosul bunurilor personale. Ea este valabilă și în perioada de lipsă și strâmtorare și în perioada de bogăție și prosperitate. Pentru ca milostenia să fie bine primită înaintea lui Dumnezeu, Sfântul Vasile arată că aceasta trebuie să se însoțească cu rugăciunea și compasiunea pentru cel lipsit. Ca să exemplifice acest principiu și să-l facă mai evident, ierarhul capadocian aduce ca exemplu cazul văduvei din Sarepta Sidonului, care din ultimele sale resurse de hrană l-a hrănit pe proorocul Ilie.

Felul în care trebuie făcută milostenia este stabilit de Sfântul Apostol Pavel: „Fiecare să dea cum socotește cu inima sa, nu cu părere de rău sau de silă, căci Dumnezeu iubește pe cel ce dă cu voie bună”.¹⁰ Iubirea creștină este cea care ne obligă să avem grijă de cei lipsiți. Cu toate acestea, mila trebuie să se facă cu prudență și cu inteligență, altfel ea riscă, în cele mai multe împrejurări, să favorizeze lenea și cerșetoria organizată, profesionistă. Ea nu se cuvine unui muncitor integru care își poate câștiga pâinea prin munca mâinilor sale. Acesta nu trebuie să cerșească. Este imperios necesar ca milostenia să fie însoțită de discernământ, ea trebuie făcută „după nevoia fiecăruia”- așa cum spune Sfântul Vasile cel Mare.

Despre șiretlicurile celor care caută să facă din cerșetorie o modalitate de câștig ușor, Marele Capadocian spune: „Astfel celor care compun melodii din acelea plângătoare pentru înșelarea femeilor și care fac din infirmitățile trupului lor și din bubele de pe ei o cauză de comerț, revărsarea aceasta a binefacerilor slujirii noastre nu le poate fi de nici un folos, întrucât preocuparea lucrărilor celor bune care li s-ar face, devine o cauză în plus pentru răutate. Lătratul unora ca aceștia nu poate fi domolit, decât numai cu câte o donație mică și arătându-ne în același timp față de ei toată simpatia și iubirea de semeni întru a-i învăța să suporte durerea lor cu răbdare”.¹¹

Exponent principal al acestei metamorfoze sociale după litera Sfintelor Evanghelii, Sfântul Vasile cel Mare știa bine că pentru adevărata viață „singurul mijloc de a ajunge la desăvârșire este acesta: să-ți vinzi averea, să o împarți fraților săraci și, mai ales să nu te îngrijești de cele ale vieții acesteia și să nu fii legat cu sufletul de nimic din cele de aici”.¹² Considera că viața evanghelică autentică este lepădarea de lume, atât pentru lume, cât și pentru traiul în singurătate. Este vorba, prin urmare, de o detașare totală de cele pământești, întărită și pecetluită prin îndemnul

⁹ IBIDEM, p. 130.

¹⁰ II Corinteni, 9, 7.

¹¹ SF. VASILE CEL MARE, *Tâlcuiri la Psalmi*, traducere și note de pr. Dumitru Fecioru, Ed, Sofia, București, 2004, *Omilie la Psalmul 14*.

¹² STELIANOS PAPADOPOULOS, *Viața Sfântului Vasile cel Mare*, traducere diac. Cornel Coman, Ed. Bizantină, București, 2003, p. 30.

Mântuitorului Hristos: „*Oricine voiește să vină după Mine să se lepede de sine, să-și ia crucea și să-Mi urmeze Mie*”.¹³ Lucrarea sa a fost întărită practic de vizite în spațiul monahal din Mesopotamia, Siria, Palestina și Egipt, acolo unde a văzut adevăratul chip al nevoinței.¹⁴ Căci, „într-adevăr, spune el, pe mulți am găsit în foame și în sete, în frig și în lipsă de haine, necruțându-și trupul și nevoind să poarte cătuși de puțin grijă de el. Mirându-mă de aceasta și fericind viața unor asemenea bărbați care arată în fapte că poartă în trupul lor moartea lui Iisus, am dorit și eu să mă fac, după cât îmi va fi cu putință, următor lor”.¹⁵ Mai mult, mergând în Alexandria, iar mai apoi în Tebaida, cetatea pahomiană, Sfântul Vasile descoperă adevărata filosofie a unei societăți construite după cuvintele Mântuitorului Hristos.¹⁶

Sf. Grigorie de Nazianz - „simbolul înaltei științe teologice”

Sfântul Grigorie de Nazianz, cel supranumit „Teologul”, a venit pe lume în anul 330, în localitatea Arianz, foarte aproape de orașul capadocian Nazianz. Asemenea Sfântului Vasile cel Mare, primele lecții de purtare și viețuire creștinească le-a aflat sub oblăduirea mamei sale, cucernica și evlavioasa Nonna. A învățat în cele mai de seamă școli ale timpului (Cezareea Capadociei, Alexandria, Atena), unde s-a apropiat sufletește de Sf. Vasile cel Mare. Prietenia lor a rămas pilduitoare peste timp, glăsuind neîncetat despre unirea desăvârșită în cuget și simțire, despre cât de mult poate să încălzească dragostea lui Hristos peste dragostea oamenilor. *„Datorită potrivirii lor de caracter, s-au întovărășit. Cu greu s-ar putea spune cât de mult a câștigat fiecare din ei din această prietenie strânsă. Pentru a lăsa deoparte amănuntele, voi spune că amândoi erau luminați de aceeași credință, erau însuflețiți de aceeași dragoste, mergeau pe același drum și, întocmai ca doi plugari, cu aceeași sârguință și cu același avânt*

¹³ Mc. 8, 34.

¹⁴ Cronicarii vremii vorbesc despre această călătorie de taină a Sfântului Părinte în inima monahismului oriental. Din această experiență s-au născut minunatele sale „*Reguli monahale*”, o adevărată legislație a monahismului vasilian, valabilă până în ziua de astăzi. În acest context, menționăm că perspectivele morale pe care le oferă, raportate de cele mai multe ori la nivel interpersonal, constituie un suport mai mult decât relevant pentru abordarea noastră.

¹⁵ STELIANOS PAPADOPOULOS, *Viața Sfântului Vasile cel Mare*, p. 50.

¹⁶ Iată cum îi descrie pe membrii ei: „*aceștia nu erau aspri decât în privința propriului lor loc. Printre ei erau mulți savanți, filosofi, care, formați în vechea știință a școlilor din Alexandria, aduseseră în deșert un tezaur de cunoștințe diferite. În nicio parte știința nouă, teologia, nu avea adepți mai profunzi, mai conștiincioși, mai elocvenți. Aceștia nu se temeau să poarte polemici cu vechii lor tovarăși de studiu sau de plăceri. După ce respingeau argumentele acestora și închideau gura sofiștilor eretici, ei deschideau cu bucurie brațele și inimile lor episcopilor și mărturisitorilor ortodocși care veneau să caute alături de ei un adăpost*” (SF. VASILE CEL MARE, *Asceticele*, PSB vol. 18, trad., introd., indici și note de Iorgu D. Ivan, Ed. IBMBOR, București, 1989, p. 19).

*arau și semăneau ogorul înțelepciunii, culegând apoi rod îmbelșugat. Cât despre bărbăție și răbdare în necazuri, ei întreceau aproape pe toți; rămăneau statornici și-și păstrau cumpătul chiar când erau surprinși de întâmplări neașteptate, așa cum s-a întâmplat când un cutremur de pământ a zguduit Grecia. Încă de la vârstă fragedă se deprinseseră cu înfrânarea în mâncare, mulțumindu-se cu cele neapărat lipsă; disprețuiau cu totul orice părea lux în mâncare, punând de timpuriu capăt plăcerilor. Ce să mai vorbesc despre castitatea lor, căci toată viața au rămas curați și sfinți înaintea lui Dumnezeu”.*¹⁷

Între cei trei mari sfinți pe care îi prăznuim astăzi, contribuția Sfântului Grigorie Teologul ca mărturisitor al Logosului Înomenit aduce un specific teologic aparte. În strânsa legătură pe care a arătat-o permanent față de teologia Marelui Vasile, pe care îl numește „ghid și maestru”, Sfântul Grigorie arată „un progres net față de acesta nu numai prin formulele dogmatice sau prin completările privind terminologia, ci și prin modul specific de abordare a problemelor. Contribuția Sfântului Grigorie de Nazianz este fundamentală și în domeniul hristologiei, care a căpătat aprobarea oficială a sinoadelor de la Efes (431) și Calcedon (451)”.¹⁸ Acesta este rezultatul unei lucrări misionare și mărturisitoare/apologetice de excepție. Astfel, „spre deosebire de polemicii și apologetii precedenți, care tratau conflictul creștinism-păgânism numai pe baza opoziției de dogme, cult și morală, Sf. Grigorie are, cel dintâi, viziunea forței creștinismului ca unificator de largă și adâncă transformare a lumii în cadrul istoriei. Creștinismul nu era numai o credință, o religie a unei părți din lume, el era un agent regenerator al întregii omeniri. Prin el, universul va urma un drum nou; nouă era și ținta vizată de el: transformarea până la transfigurare a elementelor trăirii în timp și spațiu. Această transfigurare a firii era cu puțință grație transfigurării sufletelor”.¹⁹

În această direcție se îndreaptă și *argumentele teologiei sale naturale*. Astfel, în cea de a doua Cuvântare Teologică, Sfântul Părinte vorbește despre cuprinderea întregii zidiri în iconomia și Providența lui Dumnezeu. „Căci învățător al existenței lui Dumnezeu și al cauzei creatoare și atotcuprinzătoare avem și văzul și legea naturală: vederea, îndreptându-se spre cele văzute și bine tocmită și care merg și care, ca să zic așa, se mișcă și se poartă fără mișcare, iar legea naturală deducând, pe cale rațională, din cele văzute și orânduie, pe creatorul lor. Căci cum ar fi

¹⁷ NICOLAE DONOS, în prefața lucrării Sf. Grigorie de Nazianz, *Cuvântări teologice*, trad. Pr. dr. Gheorghe Tilea și Nicolae Barbu, Ed. Herald, București, 1999.

¹⁸ Pr. dr. TACHE STEREA, *Identitate și înnoire în teologia Sf. Trei Ierarhi*, în Rev. GB, nr. 1-4/2001, p. 109.

¹⁹ I.G. COMAN, *Geniul Sf. Grigorie de Nazianz*, Ed. Institutului de Bizantinologie, București, 1937, p. 24.

putut lua ființă acest univers, sau cum s-ar fi menținut el, sau cum s-ar fi menținut el la un loc, dacă Dumnezeu nu le-ar fi adus la existență pe toate și nu le-ar ține împreună? Căci nici atunci când cineva vede o harpă prea frumos lucrată, precum și armonia și buna ei întocmire și când ascultă sunetul coardelor ei, nu se va gândi la altceva decât la făcătorul ei și la cel care cântă din ea și către el va alergera cu gândul, chiar dacă întâmplător ar fi necunoscut privirilor lui. Tot așa este cunoscută și nouă cauza creatoare și mișcătoare și conservatoare a celor făcute, chiar dacă nu este înțeleasă de mintea noastră și este foarte lipsit de judecată cel care nu înaintează până la aceste cauze și care nu urmează de buna lui voie și dovezilor din natură”²⁰.

După Sfântul Părinte, întreaga dovedire rațională și logică a existenței create se regăsește în **taina ființei dumnezeiești, cea cu neputință de pătruns cu mintea**. Pentru a evidenția această realitate a prezenței dumnezeiești în lume, Sf. Grigorie vorbește lămurit despre **posibilitatea duhovnicească a înțelegerii**. „După cât am putut pătrunde deci cu mintea, noi care cu mici măsuri măsurăm lucrurile greu de completat, greutatea acestei dobândiri a înțelegerii lui Dumnezeu se mai întâmplă poate din următoarele pricini: ca nu cumva prin ușurința dobândirii să fie ușoară și pierderea lucrului dobândit, căci ceea ce s-a dobândit prin muncă este ținut multă vreme; ceea ce s-a dobândit cu ușurință, se aruncă foarte repede ca un lucru ce poate fi iarăși cu ușurință dobândit și astfel greutatea dobândirii binefacerii se transformă în binefacere, cel puțin pentru cei ce au minte; pe de altă parte, poate că lucrul acesta se întâmplă așa, ca nu cumva și noi, mândrindu-ne că suntem umpluți de acea lumină în fața Domnului Atotputernic, să pășim ca Lucifer care a căzut, și să cădem din pricina îngâmfwării căderea cea mai de plâns dintre căderi”²¹. Mândria unei cunoașteri autonome ridică între om și Dumnezeu o barieră de netrecut, asemănată de Sfântul Părinte „*norului dintre egipteni și evrei*”, „pe care Dumnezeu l-a pus drept ascunzătoare a Lui, anume desimea noastră carnală, din pricina căreia puțini sunt cei care-L întrevăd și încă puțin”.

Fire contemplativă și apologetică, Sfântul Grigorie deplânge incapacitatea omului autonom de a-și depăși neputința propriilor principii raționale. Cel care nu-și înțelege propriile limite, nu știe că dincolo de ceea ce vede se ascunde cu adevărat Taina Vieții. Se face iubitor și cinstitor de idoli și aducând laudă creaturii (soarelui, stelelor, pământului etc.) nu este în stare să-L descopere pe Creator. „*Care este ființa care a orânduit cele cerești și cele pământești, și pe cele câte umblă pe cer, și mai ales pe cele*

²⁰ SF. GRIGORIE DE NAZIANZ, *Cuvântări teologice*, Cuv. II, 6, p. 43-44.

²¹ SF. GRIGORIE DE NAZIANZ, *Cuvântări teologice*, Cuv. II, 12, p. 49.

*care sunt înainte de acestea: cerul și pământul, și aerul, și natura apei? Cine a amestecat și cine a împărțit aceste lucruri?... Nu este oare artistul care le-a făcut și care le-a pus tuturor o lege, după care se poartă universul și se conduce spre scopul lui ultim?”*²²

Calitatea de apologet al Treimii și-a dovedit-o nencetat în *lupta cu ereticii*. Fie arieni sau eunomieni, toți cei care au nesocotit învățătura Bisericii privind egalitatea de ființă și unitatea Persoanelor Preasfintei Treimi (*deoființimea Fiului cu Tatăl și cu Sfântul Duh*) au fost biruiți și înfierăți de Sfântul Grigorie cu limba de foc a teologiei sale. El spune foarte clar că „Tatăl este *nenăscut*, Fiul este *născut*, iar Sfântul Duh *purces*”. Prin aceasta, „Sfântului Grigorie îi revine gloria nemuritoare de a fi stabilit termenii celei mai mari taine de la temelia credinței ortodoxe: Sfânta Treime. Aceasta este cea mai desăvârșită creațiune, cu colaborarea inspirației dumnezeiești a geniului credinței și filosofiei Sfântului Grigorie din Nazianz... întrucât privește însăși inima teologiei creștine: natura dumnezeirii și legăturile de substanță și acțiune ale celor trei Persoane ale Sfintei Treimi”²³. Prin țesătura teologică a cuvintelor sale, Sfântul Părinte combate astfel rătăcirea arienilor, arătând astfel posibilitățile și binefacerile concrete ale Întrupării. El socotește astfel că toate elementele și etapele vieții creștine se datorează întru totul Întrupării Fiului lui Dumnezeu. În acest sens, „Sf. Grigorie vede abilitatea noastră de a ne apropia și de a dobândi viața desăvârșită drept rezultat al Întrupării, întrucât ne putem adăposti sub omenitatea Mântuitorului Hristos, întocmai după cum Moise s-a ascuns în crăpătura stâncii să se ferească de strălucirea lui Dumnezeu, când trecea pe acolo”²⁴.

Iată prin urmare de ce atitudinea mărturisitoare și lucrarea teologică a Sfântului Părinte este însoțită și se conturează în baza unor bogate nuanțe de caracter. În felul acesta, poate fi socotit drept „*dascăl și trăitor al ascezei și virtuților creștine*”, întrucât „s-a nevoit ca să trăiască după principiile creștine, evanghelice, rămânând în lume, în mijlocul orașului, lucrând virtutea între semenii săi, propovăduindu-le cuvântul mântuirii. Și chiar dacă a rămas nostalgic după liniștea pustiului, exigențele vieții sale nu au fost cu nimic mai scăzute decât cele ale vieții de monah”²⁵. În concluzie, *personalitatea* Sfântului Grigorie Teologul este o coabitare de sensibilitate aparte. Suflet înclinat spre viața contemplativă, având permanent vie conștiința de a răspunde chemărilor Bisericii, el și-a

²² SF. GRIGORIE DE NAZIANZ, *Cuvântări teologice*, Cuv. II, 16, p. 53.

²³ I.G. COMAN, *Geniul Sf. Grigorie de Nazianz*, p. 21.

²⁴ PAUL S. RUSSEL, *St. Ephrem the Syrian and St. Grigory the Theologian confront the arians*, SEERI, Kerala, 1994, p. 3.

²⁵ Pr. conf. univ. dr. CONSTANTIN BĂJĂU, *Sfinții Părinți – teologii Bisericii*, Ed. Mitropolia Olteniei, Craiova, p. 21.

asumat responsabilitățile momentului. În acest fel, s-a dovedit vrednic păstor și ierarh, înfruntând greutățile momentului și învingând erezia. Teologia profundă pe care o formulează se completează îndeosebi cu latura poetică a operei sale. La o primă lectură a lucrărilor sale, este lesne de înțeles că Sfântul Părinte dobândise pe deplin conștiința „lucrării desăvârșite dumnezeiești ce se petrecea în lăuntruul firii sale, în duhul său și faptul că opera sa teologică se datora luminării venite din partea Duhului Sfânt... Teologia lui este o teologie a experienței profunde a adevărului, prin care puterile raționale ale omului sunt ridicate, pentru a putea grai «*cuvânt despre Dumnezeu*», adică pentru a teologhisi”.²⁶

Sfântul Ioan Gură de Aur - „*exemplu al râvnei mistuitoare*”

Unul dintre cei mai mari predicatori ai Bisericii creștine, Sfântul Ioan Hrisostom sau Gură de Aur se remarcă în tradiția eclezială și prin calitatea asumată de „*apologet al Logosului înomenit*”. În această calitate, el se prezintă înaintea poporului dreptcredincios, dar și a celor rătăciți, în primul rând ca „apărător” al credinței celei adevărate pe care a propovăduit-o în cel mai înalt grad de trăire duhovnicească. Cuvintele sale, puternic ancorate în litera Scripturii, au pătruns inimile credincioșilor, lucrând neîncetat pentru chemarea tuturor la veșnicele locașuri. Dacă filosofii de odinioară căutau să descopere *forma nedefinită a Cuvântului*, definindu-l în principial ca rațiune, înțelepciune, inteligență, Sfântul Ioan Gură de Aur vorbește despre Logos la modul personal și lămurit. În lumina Sfintelor Scripturi, el, mărturisorul, oferă cea mai autentică latură a cunoașterii Sale, care este negreșit experiența duhovnicească a Cuvântului înomenit. În gândirea sa teologică, *Evangelia Întrupării* „biruiește mințile și inimile oamenilor nu prin abilitatea unei filosofii sau retorici, ci prin puterea delicată a Duhului”.²⁷

Format în spiritul teologiei siriene, dar nicidecum străin de moștenirea greco-romană, Sfântul Ioan Hrisostomul intră „în vârtejul aprigelor antiteze ermeneutico-teologice și socio-rasiale, izbutind să treacă de excesele tuturor, pentru a-și manifesta ortodoxia și pentru a deveni învățătorul prin excelență al lumii întregi, a cărui faimă nimeni n-a umbrit-o vreodată”. De aceea nu ar putea fi nicidecum încadrat sau aservit la modul propriu specificului vreunei școli teologice. Ideile sale sunt sistematice, adunând ceea ce este mai bun din toate, trăind și adoptând „la maximă intensitate absolut întreaga Tradiție a Bisericii, ori de câte ori prin rugăciune și cercetare primește harul unei bogate experiențe dumnezeiești, pentru a

²⁶ IBIDEM, p. 27.

²⁷ ADRIAN LEMENI, *Adevăr și comuniune*, Ed. Basilica, București, 2011, p. 43.

teologhisi și pentru a interpreta corect Scripturile”.²⁸

Latura apologetică a gândirii sale reiese așadar din sintetizarea scripturistică a realităților sociale, pe care le interpretează și le traduce dogmatic. Preocupările ce au generat această direcție au fost apărarea credinței creștine în fața asaltului ideologiilor păgâne și iudaice deopotrivă. Sfântul Părinte a luat totodată atitudine împotriva tendințelor greșite din filosofia elenistă, concentrându-i ideile în câteva lucrări de referință, cum ar fi: „*Că Hristos este Dumnezeu*”, „*Despre Sfântul Vavila, împotriva lui Iulian și a neamurilor*”, „*Cuvântări împotriva iudeilor*”, „*Omilii la Epistola către Romani*”. „În primele două opere el își tratează subiectul oarecum diferit decât în eseurile despre monahism. Aici prezintă lupta dintre creștinism și elenism, ca o încleștare pentru puterea divină în istorie. A cui putere este mai mare – a zeilor cinstiți de greci și de romani, reflectată în comorile imperiului, sau cea a lui Hristos, reflectată în comoara Bisericii? În vremea Sfântului Ioan, creștinii erau prizoniți de împăratul roman, și totuși Biserica nu înceta să înflorească. Aceasta a fost socotită drept dovadă a dumnezeirii lui Hristos, căci spune Sf. Ioan «nu stă în puterea niciunui om să facă atât de multe într-un timp atât de scurt». Ambele tratate au prin urmare aceeași temă: *puterea lui Hristos este sursa biruințelor Bisericii împotriva stăpânilor potrivnice*”.²⁹

Pe de altă parte, trebuie menționat că afinitatea Sfântului Părinte față de subiectul *logocentric* rezultă în primul rând din preocupările pe care le-a arătat față de cultura profană. Adesea citează din Homer, Sofocle sau Euripide, Socrate, Platon, Aristotel, Krates sau Diogene. Manifestă un interes aparte pentru filosofia platonice, pe care o reevaluează în spirit creștin. În însemnările sale apologetice, Sfântul Ioan Gură de Aur „subliniază importanța adâncimii filosofice a clasicilor, dar nu le poate ierta discrepanța enormă dintre principii și fapte. Pentru el filosofia nu este o *simplă gimnastică intelectuală, ci o înțelepciune practică*, o comportare aleasă, de la care s-au abătut prea adesea filosofii antici în viața lor de toate zilele. Înțelepciunea – spunea el – nu stă în vorbe, ci în fapte, vizând prin aceasta desigur retorica și filosofia din vremea sa, care ajunsese goală și fără conținut”.³⁰ Pe de altă parte, poziția sa față de iudaism poartă de asemenea o intensă încărcătură apologetică. În această direcție se exprimă foarte radical, evidențiind faptul că puterea lui Dumnezeu, continuitatea planului Său soteriologic și plinirea Scripturilor sunt indispensabil legate de evenimentul

²⁸STYLIANOS PAPADOPOULOS, *Viața, activitatea și opera Sfântului Ioan Hrisostom*, traducere de lect. dr. Octavian Gordon, Ed. Bizantină, București, 2010, p. 14.

²⁹ROBERT L. WILKEN, *John Chisostom and the Jews. Retic and Reality in the late 4th Century*, University of California Press, London, 1983, p. 130-131.

³⁰MARIUS-IOAN SLEVAȘ, *Teologia Logosului în abordarea filosofiei antice și a gândirii patristice a secolului IV*, în Rev. Teologia, Arad, nr. 1/2006, p. 205-206.

Întrupării Cuvântului. Reacția sa este justificată: istoric, profetic și cultural, fiind așezată în lumina *Adevărului Scripturii*. Urmărind aceste coordonate, vom încerca să evidențiem, pornind de la cele patru opere evocate mai sus, gândirea hristologică a Sfântului Ioan Gură de Aur, urmărind totodată și caracterul ei apologetic. În ambele situații, vom urmări demonstrația apologetică pe care Sfântul Părinte o face pentru susținerea și propagarea Logosului creștin, ca Dumnezeu adevărat și Mântuitor al neamului omenesc.

„*Marea vieții văzându-o înălțându-se de viforul furtunilor*”, chemăm și noi astăzi ajutorul celor trei Sfinți Ierarhi: Vasile cel Mare, Grigorie Teologul și Ioan Hrisostomul, rugându-i să mijlocească pentru noi ca să fim duși „la limanul cel lin” al mântuirii noastre. Mărturisirea lor cea dreaptă și slujirea prin care s-au învrednicit înaintea Celui ce este „*Calea, Adevărul și Viața*” ne întărește și ne îmbărbătează să facem cunoscut tuturor și pretutindeni pe Tatăl, Fiul și Sfântul Duh, „*Treimea cea de o ființă și nedespărțită*”. Pentru aceasta și noi, dimpreună cu făcătorul de cântări, să zicem: „*Pe marii luceferi cei purtători de lumină, turnurile Bisericii cele neclintite, într-un glas să-i laudăm noi, cei ce ne îndulcim laolaltă de bunățile, de cuvintele și de darul lor. Pe înțeleptul Gură de Aur și pe marele Vasile, împreună cu Grigorie, strălucitul teolog; către care să glăsuim, strigând din inimă: Preamarilor Trei Ierarhi, rugați-vă lui Hristos Dumnezeu să dăruiască iertare de greșeli celor ce cu dragoste sărbătorească sfântă pomenirea voastră*”.³¹

Abstract: *The Three Holy Hierarchs – Witnesses of the Incarnated Truth over Centuries*

This pages about our three Holy Capadocian Fathers represents our personal reflections expressed with the occasion of the celebration of our protectors of our Theological Faculty of the University of Craiova. Today we are in a spiritual crisis and we should look how this Fathers of the Church reacted of their problemes in their time. We will have three important parts where we will mention the essence of their theology. First part will be about Saint Basil the Great, one of the most important bishop involved within the social life. The second part, about Saint Gregory of Nazianzus, express his theological high level. The terminology about the Holy Trinity was established due to his theological reflection. In the last part of our presentation, we speak about Saint John Chrysostomos, one of the best preacher of the Christian Church.

³¹ Din *Canonul Sfinților Trei Ierarhi*, Sedelna Sfântului, *Antifon* gl. VIII.

BIBLIOGRAFIE

1. BĂJĂU, Pr. conf. univ. dr. CONSTANTIN, *Sfinții Părinți – teologii Bisericii*, Ed. Mitropolia Olteniei, Craiova, 2016.
2. BOLDIȘOR, ADRIAN, *Actualitatea Sfinților Trei Ierarhi*, în: *Mitropolia Olteniei*, Nr. 1-4, 2013.
3. COMAN, I.G., *Geniul Sf. Grigorie de Nazianz*, Ed. Institutului de Bizantinologie, București, 1937.
4. COMAN, Pr. prof. IOAN GH., *Idei misionare, pastorale și sociale, înnoitoare la Sfinții Trei Ierarhi*, în: *ST*, nr. 1-2/1951.
5. DONOS, NICOLAE, *Prefață*, în: *Sf. Grigorie de Nazianz, Cuvântări teologice*, trad. Pr. dr. Gheorghe Tilea și Nicolae Barbu, Ed. Herald, București, 1999.
6. LEMENI, ADRIAN, *Adevăr și comuniune*, Ed. Basilica, București, 2011.
7. PAPADOPOULOS, STELIANOS, *Viața Sfântului Vasile cel Mare*, traducere diac. Cornel Coman, Ed. Bizantină, București, 2003.
8. PAPADOPOULOS, STYLIANOS, *Viața, activitatea și opera Sfântului Ioan Hrisostom*, traducere de lect. dr. Octavian Gordon, Ed. Bizantină, București, 2010.
9. RUSSEL, PAUL S., *St. Ephrem the Syrian and St. Grigory the Theologian confront the arians*, SEERI, Kerala, 1994.
10. SF. VASILE CEL MARE, *Asceticele*, PSB vol. 18, trad., introd., indici și note de Iorgu D. Ivan, Ed. IBMBOR, București, 1989.
11. SF. VASILE CEL MARE, *Tâlcuiri la Psalmi*, traducere și note de pr. Dumitru Fecioru, Ed. Sofia, București, 2004, *Omilie la Psalmul 14*.
12. SFÂNTUL VASILE CEL MARE, *Omilii și cuvântări*, traducere din limba greacă veche și note de pr. prof. Dumitru Fecioru, Ed. IBMBOR București, 2004.
13. SLEVAȘ, MARIUS-IOAN, *Teologia Logosului în abordarea filosofiei antice și a gândirii patristice a secolului IV*, în: *Teologia*, nr. 1/2006.
14. STEREA, Pr. dr. TACHE, *Identitate și înnoire în teologia Sf. Trei Ierarhi*, în: *GB*, nr. 1-4/2001.

15. STEREA, Pr. lect. dr. TACHE, *Actualitatea gândirii teologice a Sfinților Trei Ierarhi la sfârșit de mileniu*, în: ST, nr. 1-2/1999.
16. VORNICESCU, † NESTOR Mitropolitul Olteniei, *Aspecte ale desăvârșirii creștine în viața și opera Sfântului Vasile cel Mare*, în: *Ortodoxia*, nr. 4/1978.
17. WILKEN, ROBERT L., *John Chisostom and the Jews. Retic and Reality in the late 4th Century*, University of California Press, London, 1983.